

Sažetak

Autorica ovog članka prezentira, interpretira i komentira metodu biblijskog rada pomoću ručnih lutaka koju je upoznala u biblijskoj radionici gospođe dr. Margret Peek-Horn. Članak opisuje kako se lutke mogu izraditi, objašnjava metodičke korake biblijskog rada pomoću ručnih lutaka, ukazuje na biblijske tekstove koji su pogodni za rad po ovoj metodi te ističe njene prednosti s teološkog i s pedagoškog gledišta. Završna je riječ posvećena njenim ograničenjima.

Ključne riječi: biblijski rad, rad pomoću lutaka, metoda, kreativnost (stvaralaštvo), egzistencijalno značenje Biblije, odnos prema Bogu, cjeloviti odgoj.

Godina Biblije dobar je povod da vjerroučiteljima, katehetama i animatorima skupina predstavimo još jedan zanimljiv i plodonosan oblik pedagoško-katehetskog rada sa Svetim pismom. Riječ je o metodi rada s Biblijom koja se služi ručnim lutkama kao didaktičkim sredstvom u susretu s biblijskom porukom. Metoda je oblik otvorene igre, a srodna je s bibliodramom te sa scenskim izvođenjem i prikazivanjem biblijskih odlomaka.¹ Osobitost biblijskog rada s lutkama je, međutim, u tome što uloge u biblijskoj priči ne preuzimaju sudionici skupine izravno, nego njihove lutke. Autorica ovog članka upoznala je navedenu metodu u biblijskoj radionici umirovljene profesorice biblijskih znanosti gospođe dr. Margret Peek-Horn.² Ovdje je prikazuje, interpretira te teološki i pedagoški komentira.

1. IZRADA LUTAKA

Iako ručne lutke koje su potrebne za biblijski rad ovom metodom mogu biti sti-

lizirane i veoma jednostavne, na njihovu je izradu ipak potrebno utrošiti barem dva do tri sata. Vjerroučitelj, katehist ili voditelj skupine odnosno sami sudionici moraju se pobrinuti za potreban materijal. Osnovni materijal su drveni štap i žica za »kostur« te ostaci tkanina i spužva za oblikovanje.

¹ O bibliodrami vidi npr. V. BADURINA, *Neki psihološki pristupi biblijskim tekstovima*, u »Kateheza« 16 (1994) 1, 56-58; N. HOHNJEC, *Biblija u pastoralnom radu. Priručnik za rad u biblijskim skupinama*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1998, 56-58. O razlici između bibliodrame i izvođenja biblijskih scena usp. J. BARIČEVIĆ – G. ŠABIĆ i dr. (prir.), *Praktične vježbe za nove katekizme. Tipologija vježbi – Vježbe za Katekizam 5 – Vježbe za Katekizam 6* (izdano kao rukopis) Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1975, 35-36.

² Dr. M. Peek-Horn održala je biblijsku radionicu 17. i 18. siječnja 2003. u zajednici sestara Naše Gospe u Zagrebu, Bukovačka cesta 316, sa skupinom od osam sestara i dvoje laika. Radionica se sastojala od uvoda u rad i izrade ručnih lutaka (u petak 17. siječnja od 17 do 20 sati) te rada s biblijskim tekstom o Nabotovu vinogradu (1 Kr 21) uz uporabu lutaka (u subotu 18. siječnja od 8.30 do 12.30 sati).

Lutke su velike oko 80 cm. »Kostur« lutke može se načiniti od drvenog štapa koji daje okomitu liniju tijela te deblje žice koja se na nj pričvrsti i od koje se oblikuju ruke. Glava se može načiniti od spužve koja se presvlači elastičnom tkaninom. Trup lutke zaodijeva se dugačkom haljinom koja se u struku veže pojasom, a glava se dovršava ili crtanjem očiju, nosa i usta na tkanini ili pak prišivanjem dugmadi koja ih označava. Od odgovarajućeg materijala (krzna, vune) lutki se može načiniti kosa i eventualno brada ili joj se može povezati rubac odnosno staviti kapa. Time lutka dobiva konačni oblik. Za izradu ručnih lutaka je, dakle, osim navedenog materijala potreban i pribor za šivanje. Mogućnost izrade još jednostavnijih lutaka prepušta se praktičnim sposobnostima, snalažljivosti, inventivnosti i spretnosti voditeljice/voditelja i sudionika biblijskog rada.³

Kada svi sudionici završe s izradom lutaka, sjedaju u krug, a svatko od njih drži pred sobom svoju ručnu lutku. Lutke se tada glasom svojih kreatora predstavljaju jedne drugima i ostvaruju prve kontakte. Temeljno je pravilo igre da u toj komunikaciji lutkama nije dozvoljeno izražavati nikakve negativne primjedbe ni vrijednosne sudove o drugim lutkama. Nakon kruga upoznavanja sve se lutke stavljaju na stranu i one od tog časa postaju *zajedničkim posjedom* cijele skupine. To znači da u daljnjem radu svaka sudionica ili sudionik mogu upotrijebiti bilo koju lutku za bilo kakvu ulogu. Prije nego što se krene na samu izradu lutaka dobro je imati pred očima konkretni biblijski tekst, jer se time ne samo usmjerava oblikovanje lutaka nego i započinje i nutarnji dijalog s tekstom koji nalazi svoj izraz i u liku lutke.

Vrijeme i uvjeti koje iziskuje izrada lutaka jasno kazuju da se ova etapa rada uglavnom može izvesti samo u izvanškolskim ili

izvannastavnim susretima. U vjeronaučnoj nastavi se međutim mogu upotrijebiti gotove lutke koje su izrađene izvan nastave.

2. FAZE BIBLIJSKOG RADA POMOĆU LUTAKA

2.1. Čitanje biblijskog teksta i prvi dojmovi

2.2. Poniranje u sadržaj teksta i uočavanje neizrečenih implikacija u biblijskog pripovijesti

2.3. Raščlanjenje izabranog biblijskog odlomka

- Koje osobe sudjeluju u biblijskoj pripovijesti?
- Koje još osobe mogu opravdano u njoj sudjelovati?
- Koji prizori se mogu izvesti pomoću lutaka?

2.4. Promišljanje o pojedinim osobama ili skupinama osoba i njihovim stavovima

2.5. Izbor uloge koja mi je osobno najizazovnija

2.6. Izbor lutke

2.7. Izvođenje situacije (dijalog, monolog, rasprava među skupinama lutaka)

2.8. Osvrt na rad (na metarazini)

Nakon što je pročitana tekst, skupina zajednički otkriva likove i naznačuje scene koje se mogu izvesti. Pri odabiru uloge svatko može preuzeti lik koji mu trenutno najviše odgovara. Dobro je da svatko na trenutak zastane i razmisli koji bi lik mogao biti, koju bi lutku mogao uzeti i treba li uopće preuzeti neku ulogu. Sudionik

³ Neke ideje donose F. W. NIEHL – A. THÖMMES, *212 metoda za nastavu vjeronauka*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 2002, 131.

može ići s lutkom i samo dio puta, tj. smije se zaustaviti na određenom stadiju biblijske pripovijesti. Zato je dobro da svatko u sebi osluhne koji dio puta želi proći s lutkom, odnosno s likom ili ulogom koju lutka preuzima. Iste scene se mogu izvoditi i više puta kako bi došla do izražaja raznolikost tumačenja pojedinih uloga.

Uloga lutaka može biti raznovrsna. Lutka može imati ulogu pripovjedatelja koji pripovijeda događaj iz određene perspektive. Ona može posredovati informacije u ulozi ljetopisca ili kroničara odnosno posredovati znanja i poučavati u ulozi učitelja. Lutka se može poistovjetiti s određenim likom i interpretirati biblijski događaj iz perspektive toga lika (npr. iz perspektive oca Zebedeja kojega su sinovi napustili i otišli za Isusom ili iz perspektive Pilata koji pripovijeda svojoj ženi o Isusovu procesu). Ona može voditi dijalog, slušati, reagirati, primijeniti primljene informacije i aludirati na različite sastojnice problematike kojom se tekst bavi. Više lutaka može tvoriti jednu skupinu i zastupati stajališta određene skupine.

Pedagoški veoma važnu ulogu u ovom načinu rada ima *interventna* lutka koju svatko u krugu smije uzeti u ruke i nastupiti s njome upadajući u razgovor da bi postavio pitanje, prosvjedovao, vratio razgovor unatrag, pozvao na promišljanje o nekom novom aspektu, dao poticaj za daljnji razvoj dijaloga. Sličnu ulogu kao interventna lutka ima i voditeljeva ili *nastavničkova lutka*. Ona intervenira da bi razriješila bezizlaznu situaciju, polarizirala razgovor, potakla na novu inicijativu, ili unijela neki novi aspekt.

Kod samog izvođenja važno je da se svaka lutka predstavi u trenutku kada nastupi tako da skupina zna o kojem je liku riječ.

Nakon izvođenja prizora s lutkama treba skupini dati priliku da razmisli o tom

iskustvu na metarazini. Najprije se očituju i saslušaju primjedbe i doživljavanja onih koji su izravno sudjelovali, a zatim onih sudionika skupine koji su eventualno samo slušali i promatrali ono što se odigravalo. Voditelj/ica skupine odnosno vjeroučitelj/ica može potaknuti razmišljanje na metarazini pitanjima poput sljedećih: Kakva je bila identifikacija s pojedinim ulogama? Kakva je bila identifikacija s tekstom? Kako ste se osjećali u određenoj ulozi? Kako ste doživjeli preuzimanje različitih uloga? Jeste li imali poteškoća s preuzimanjem negativnih ili nepoželjnih uloga? Kako ste se osjećali kada je lutka koju ste Vi načinili preuzimala različite uloge? Kako ste doživjeli biblijski tekst i gdje ste se u njemu našli? Jeste li otkrili nove aspekte, doživjeli nova iskustva?

3. KOJI SU BIBLIJSKI TEKSTOVI POGODNI ZA UPORABU LUTAKA?

Za rad s lutkama pogodni su prije svega *narativni* biblijski tekstovi. To su tekstovi koji pripovijedaju određeni događaj i sadrže radnju u kojoj sudjeluju različiti glavni i sporedni likovi čije uloge mogu preuzeti lutke. *Ne* preporuča se da lutke preuzimaju ulogu Boga niti ulogu Isusa. Jaka strana uporabe lutaka očituje se posebice u dijalozima koji se odvijaju među *sporednim likovima*. Ovo možemo pojasniti na nekim primjerima.

U tekstu o kušnji Abrahamovoj (Post 22,1-19) pojavljuju se primjerice, ako izuzmemo lik Božji, u glavnim ulogama Abraham i njegov sin Izak, a u sporednim ulogama dvojica slugu koji ih prate dio puta. Religijskopedagoški i katehetski može biti vrlo zanimljiv upravo razgovor dvojice slugu koji komentiraju odlazak i naum svoga gospodara Abrahama. S katehetskog mo-

trišta opravdano je na to »prazno« mjesto u biblijskom tekstu umetnuti dijalog dvojice slugu koji razgovaraju prosuđujući Abrahamovo ponašanje sa svoje točke gledišta. U radu s mladom dječom lutke mogu preuzeti i uloge životinja iz ovog teksta (margarca i ovna), koje također mogu govoriti i imaju što reći.

Kao daljnji primjeri, kojima možemo ilustrirati važnost sporednih uloga i otkrivanje »praznih« mjesta, odnosno neizrečenih implikacija u biblijskoj priči, mogu poslužiti tekstovi iz ciklusa o proroku Iliji. U pripovijesti o proroku Iliji i udovici iz Sarfate (1 Kr 17,8-16) s katehetskog motrišta plodonosni dijalozi mogu biti razgovor udovice i njezina sina, razgovor udovice sa svojom prijateljicom ili pak razgovori njihovih susjeda. U Sidonu, gdje Izraelov prorok ne znači ništa, oni s pravom mogu komentirati njezino »nepromišljeno« vjerovanje nepoznatom strancu koji se predstavlja kao čovjek Božji.

Tekst o Ilijinu putu prema Horebu (1 Kr 19,1-8) pripovijeda kako se prorok koji je htio spasiti Savez i ponovno uspostaviti čistoću vjere, zaputio prema Mojsijevu brdu Horebu, prema mjestu objave pravoga Boga i sklapanja saveza, prema mjestu početaka Izraelove povijesti. Ilija bježi pred kraljem Ahabom i kraljicom Izebelom, ide kroz pustinju, te umoran i iscrpljen sjeda pod smreku i zaželi umrijeti. Na ovom mjestu moguće je izvesti i intimni monolog proroka koji zdvaja pred zahtjevima svoga poslanja, kao i dijalog Ilije i glasnika (andela) koji se može pojaviti i u liku nekog beduina koji ga krijepi i bodri, koji mu vraća snagu i pouzdanje, koji mu otvara perspektivu života i pokazuje put.

Biblijski odlomak o pozivu Elizeju (1 Kr 19,19-21) stavlja dakako u prvi plan proroke Iliju i Elizeja. Osim dijaloga među dvojicom glavnih »junaka« biblijske

priče tu su mogući i razgovori Elizejevih roditelja, s njime i međusobno, koji ono što se događa gledaju iz znatno drukčije perspektive nego Ilija i sâm Elizej, kao i razgovori »ljudi« koji su zaposleni na Elizejevu imanju. Ljudi koji žive od rada na imanju toga bogatog domaćina, koji posjeduje dvanaest jarmova volova, a žrtvuje jaram volova i odlazi, zacijelo drukčije doživljavaju i promatraju njegov poziv negoli primjerice pripovjedatelj u ulozi biblijskog pisca.

4. PREDNOSTI RADA S LUTKAMA

4.1. S teološkog gledišta

Rad s lutkama, kao što je primjerom pokazano, u prvom redu potiče na intenzivno bavljenje biblijskim tekstovima. Upravo otkrivanje sporednih uloga, dopunjavanje »praznih« mjesta biblijskog teksta, odnosno zamišljanje i izvođenje dijaloga koji su logični, vodi dalje od samog reproduciranja priče, otvara područje kreativnog pristupa tekstu, suočava sa situacijama odluke, navodi na različite, pa i oprečne mogućnosti ishoda »priče«. Takvo bavljenje biblijskim tekstovima otkriva nam Bibliju kao zbirku svjedočanstava konkretnog vjerničkog životnog iskustva. Ta svjedočanstva istodobno postaju matricom interpretacije vjerničkog iskustva uopće. Mnogi biblijski prizori i likovi, budući da tematiziraju neka temeljna ljudska i vjernička iskustva, scene su i likovi iz ljudskog života svih vremena. Ova metoda rada pomoću lutaka tako veoma dobro iznosi navidjelo nerazdvojivu povezanost vjere i života otkrivajući nam biblijske tekstove u njihovu bitnom egzistencijalnom značenju. Rad pomoću lutaka omogućuje da sudionici, unoseći u biblijsku pripovijest vlastite interpretacije, postanu dionicima biblijskog iskustva.

Biblijska priča tako postaje i osobnom pričom. Biblijski tekstovi nam se osim toga na ovaj način otkrivaju kao iskustva vjere s mnogim neodgovorenim pitanjima, neriješenim situacijama i otvorenim rješenjima.

S teološkog gledišta, u ovoj nam se metodi čini također izuzetno važnim to što se biblijski događaji promatraju doduše sa stajališta različitih likova, no uvijek iz *ljudske* odnosno iz vjerničke perspektive. Ovakav katehetski i religijskopedagoški rad posreduje važnu teološku spoznaju da se Bogom ne može raspolagati. Boga se može otkrivati, upoznavati, pitati i osluškiivati, moguće je konfrontirati se s njegovim zahtjevima, mogu se ne shvaćati njegovi postupci, moguće je s njime se boriti, isto tako kao što se može i krenuti s njime na put, osloniti se na njegovo vodstvo, upustiti se u njegov »način razmišljanja« i upoznavati ga iz vlastitog iskustva. No njime se ne može manipulirati.

4.2. S pedagoškog gledišta

Lutke, za razliku od igranja uloga u prvom licu, olakšavaju preuzimanje određene uloge i ne dopuštaju da se olako izađe iz uloge. One omogućuju prijenos vlastitih razmišljanja, pitanja i doživljavanja sudionika na lutku kao medij. Lutka stvara određeni odmak i tako pomaže da se preuzmu uloge i izraze reakcije koje se inače doživljavaju nelagodnima, kao što su primjerice: biti zao, biti nježan, izraziti bijes, plakati i tome slično. Lutka smije izraziti sve što se dijete, mladi ili odrasli ne bi usudili; ona smije reći sve što misli, pa čak i ono što pojedinac ni kao glumac ne bi rekao. Tu se smije i može biti sasvim drukčiji nego što je osoba inače naviknuta. Sudionik ne mora sâm preuzeti primjerice neku negativnu ulogu, ali lutka to može. Uloga se prenosi na lutku i time se njeno ponašanje

pripisuje lutki. Kao lutka smijem npr. ustrajati pri svom mišljenju, smijem se rasrditi na »nepravednog« Boga i tome slično. Lutka tako služi kao svojevrsan štit koji olakšava samopriopćavanje, čuva odgajanikovo i sudionikovo dostojanstvo te učvršćuje njegovo samopouzdanje.⁴ Biblijski rad pomoću ručnih lutaka omogućuje i identifikaciju s različitim ulogama. Dijalozi se mogu ponavljati tako da jedna osoba jednom uzme lutku i ulogu Sare, a drugi put Hagar, odnosno jednom ulogu Abrahama, a drugi put Jišmaela. Na taj se način uči gledati situacije i probleme s različitih strana, a pojedincu se ujedno pomaže da upozna različite strane vlastite osobnosti.

Pedagoški gledano, ovim se načinom rada razvijaju kreativnost, osjećaj za simboličko, sposobnost suživljavanja i jezične sposobnosti odgajanika odnosno sudionika. Djeca, mladi i odrasli uče slušati, spontano reagirati i adekvatno se izražavati. Budući da je cijela skupina sudionik događanja, ovaj način rada prilika je i za socijalno učenje. I lutke koje vode razgovor i slušatelji i gledatelji sudionici su događanja, uvućeni su u priču. Odgojitelj također može promatrati procese grupne dinamike koji su u tijeku i za vrijeme izrade lutaka i za vrijeme rada s njima na biblijskom tekstu. Informacije koje dobiva promatrajući te procese pomoći će mu pri pozitivnom usmjeravanju socijalnih odnosa u razredu ili skupini.

Istaknuti prednosti navedene metode biblijskog rada pomoću ručnih lutaka ne znači međutim apsolutizirati tu metodu. Ona može primjerice poslužiti samo za

⁴ O uporabi lutke u odgoju i obrazovanju općenito usp. E. MAJARON, *Odgojiteljeva pouzdana pomoćnica*, u »Školske novine« LIV (2003) br. 5 (2454), Zagreb, 4. veljače 2003, str. 12; također: ISTI, *Pouke magične stvarnosti*, nav. mj.

jednu razinu rada s tekstem ili za jedan dio teksta, može uvesti u određenu ulogu, u određenu tematiku ili u određeno iskustvo, ali ne može ni izdaleka zahvatiti svu slojevitost biblijskog teksta i biblijske poruke.⁵ Stoga i ovaj oblik rada, kao i svaki drugi, nužno treba nadopunu i predstavlja samo jednu od mnogih mogućnosti kreativnog i

plodonosnog rada s biblijskim tekstovima u vjeronauku i katezezi.

⁵ Predodžbu o složenosti razumijevanja, izlaganja i posredovanja biblijskih tekstova može pružiti npr. G. FISCHER, *Wege in die Bibel. Leitfaden zur Auslegung*, Verlag Katholisches Bibelwerk, Stuttgart 2000.